

**Выбары дэпутатаў Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу
Рэспублікі Беларусь сёмага склікання**

Аналітычная справаздача па датэрміновым назіранні

Назіранне ажыццяўляецца актывістамі РПГА "Беларускі Хельсінкскі камітэт" і ПЦ "Вясна" ў межах кампаніі ["Праваабаронцы за свабодныя выбары"](#).

ВЫСНОВЫ

- Афіцыйная яўка выбаршчыкаў на датэрміновае галасаванне склала 35,77%, што з’яўляецца найбольшай для правядзення парламенцкіх выбараў 2008, 2012, 2016 гг.;
- назіранне за датэрміновым галасаваннем праводзілася 160 назіральнікамі кампаніі “Праваабаронцы за свабодныя выбары” больш чым на 94 УВК па ўсёй тэрыторыі краіны;
- правядзенне датэрміновага галасавання традыцыйна насіла арганізаваны характар. Адміністрацыі дзяржаўных прадпрыемстваў і ўстановаў, а таксама ВНУ настойліва прапаноўвалі выбаршчыкам прыняць удзел у датэрміновым галасаванні, вялі ўлік прагаласаваўшых і інфармавалі аб ходзе датэрміновага галасавання мясцовыя выканаўчыя органы ўлады;
- у шэрагу выпадкаў арганізацыя ўдзелу выбаршчыкаў у датэрміновым галасаванні насіла характар прымусу, пад пагрозай наступлення для іх негатыўных наступстваў за адмову ад удзелу ў датэрміновым галасаванні. 30% назіральнікаў адзначалі, што фіксавалі факт прымусу выбаршчыкаў да ўдзелу ў датэрміновым галасаванні (для параўнання ў 2016 г. 18%);
- на 32 УВК, на якіх назіральнікі кампаніі “Праваабаронцы за свабодныя выбары” безперапынна вялі ўлік усіх прагаласаваўшых выбаршчыкаў, назіралася перавышэнне колькасці прыняўшых удзел у галасаванні, указанай у пратаколах УВК з дадзенымі назіральнікаў;
- на некаторых УВК розніца ў дадзеных камісій і назіральнікаў па яўцы выбаршчыкаў на датэрміновым галасаванні насіла анамальны характар – у два, тры, пяць і нават у адзінаццаць разоў болей за дадзеныя назіральнікаў;

- усе назіральнікі кампаніі былі дапушчаныя для назірання за датэрміновым галасаваннем, аднак некаторыя з іх сутыкаліся з перашкодамі ў ажыццяўленні назірання: забаронай ажыццяўляць фота і відэа здымку, у тым ліку з забаронамі фотафіксацыі афіцыйных пратаколаў УВК аб штодзённых выніках датэрміновага галасавання, вынясеннем неабгрунтаваных папярэджанняў УВК і інш. Зафіксаваныя факты пазбаўлення акрэдытацыі і выдалення з участкаў для галасавання назіральнікаў ад апазіцыйных палітычных партый;
- практыка правядзення датэрміновага галасавання застаецца адной з сістэмных праблем выбарчага працэсу і стварае шырокія магчымасці для выкарыстання адміністрацыйнага рэсурсу і іншых маніпуляцый. У сувязі з гэтым рэкамендацыі БДПЧ АБСЕ ў частцы зменаў працэдур датэрміновага галасавання застаюцца актуальнымі.

ПРАВОВАЯ БАЗА

Датэрміновае галасаванне на выбарах дэпутатаў Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь 7-га склікання пачалося 12 лістапада і скончылася 16 лістапада 2019 г.

Згодна з арт. 53 ВК выбаршчык, які не мае магчымасці ў дзень выбараў знаходзіцца па месцы свайго знаходжання, мае права не раней чым за пяць дзён да выбараў прыйсці ў памяшканне для галасавання і прагаласаваць. Афіцыйнага падцверджання прычын немагчымасці выбаршчыка прыйсці ў памяшканне для галасавання ў дзень выбараў не патрабуецца.

Датэрміновае галасаванне не праводзіцца на ўчастках для галасавання ўтвораных у санаторыях, прафілакторыях, дамах адпачынку, шпіталях і іншых арганізацыях аховы здароўя, якія аказваюць медыцынскую дапамогу ў стацыянарных умовах, для грамадзян, якія адбываюць пакаранне ў выглядзе арышту, а таксама для грамадзян, што знаходзяцца ў ЛПП.

Датэрміновае галасаванне адбываецца ў прысутнасці не менш чым двух членаў УВК з 10.00 да 16.00 і з 16 да 19.00. Для арганізацыі датэрміновага галасавання выкарыстоўваецца асобная скрыня для галасавання, якая апячатваецца ў першы дзень датэрміновага галасавання перад пачаткам галасавання па правілах, устаноўленых ч. 3 арт. 51 ВК, пры апячатванні мае права прысутнічаць назіральнік.

Кожны дзень пасля заканчэння галасавання старшыня камісіі ці ягоны намеснік заклеіваюць шчыліну ў выбарчай скрыні для галасавання лістом паперы і распісваюцца на ёй. Ускрыццё шчыліны адбываецца штодзённа перад пачаткам галасавання ў прысутнасці старшыні камісіі ці ягонага намесніка, пры ўскрыцці мае права прысутнічаць назіральнік. Пасля заканчэння кожнага дня галасавання старшыня камісіі ці ягоны намеснік складаюць пратакол, у якім указваюцца

колькасць бюлетэняў, атрыманых выбарчай камісіяй, колькасць грамадзян, якія атрымалі выбарчыя бюлетэні (у апошні дзень датэрміновага галасавання – агульную колькасць грамадзян, атрымаўшых бюлетэні), колькасць сапсаваных бюлетэняў і колькасць невыкарыстаных бюлетэняў. Пратакол падпісваецца старшынёй камісіі ці ягоным намеснікам і вывешваецца для ўсеагульнага азнаямлення ў памяшканні для галасавання.

Захаванне скрыні для галасавання забяспечваецца старшынёй камісіі. Пасля закрыцця выбарчага ўчастка адказнасць за ахову выбарчага ўчастку нясуць органы МУС. Памяшканні абсталяваныя ахоўнай сігналацыяй з вывадам на сігнал трывогі на пульт цэнтральнага назірання падраздзяленняў Дэпартамента аховы МУС, здаюцца пад сігналацыю.

Трэба адзначыць, што працэдура датэрміновага галасавання падвяргаецца пастаяннай крытыцы з боку суб'ектаў выбарчага працэсу і назіральнікаў, у тым ліку ў частцы захаванасці выбарчых бюлетэняў, спісаў выбаршчыкаў у перыяд па-за працай УВК. Нягледзячы на гэта, дадзенае пытанне засталася не ўрэгуляваным ні нормаў ВК, ні Пастановамі ЦВК.

Адзіным дакументам, які рэгулюе гэтыя пытанні з'яўляецца Метадычны дапаможнік для УВК па выбарах дэпутатаў Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь 7-га склікання, зацверджаны ЦВК, згодна з якім спісы выбаршчыкаў і выбарчыя бюлетэні ў перыяд з 19.00 да 10.00 гадзін і з 14.00 да 16.00 гадзін павінны захоўвацца ў сейфах альбо металічных шафах. Сейф (металічная шафа) штодня па заканчэнні галасавання ў 19.00 апячатваецца старшынёй камісіі ці ягоным намеснікам. Права назіральнікаў і прадстаўнікоў СМІ прысутнічаць пры працэдуры апячатвання і ўскрыцця раней апячатаных сейфаў (шафаў) сябрамі УВК у дапаможніку не ўстаноўлена.

Пры гэтым у Метадычным дапаможніку не апісваецца працэдура закрыцця памяшканняў для галасавання, якія не абсталяваныя ахоўнай сігналацыяй, не ўказваюцца адказныя за гэтыя працэдуры з ліку сябраў УВК.

Такім чынам працэдуры захавання выбарчых бюлетэняў, выбарчых скрыняў, спісаў выбаршчыкаў на этапе правядзення датэрміновага галасавання з'яўляюцца відавочна не дастатковымі і не ўтрымліваюць гарантый ад умяшальніцтва пабочных асобаў.

ПРЫМУС ДА ЎДЗЕЛУ Ў ДАТЭРМІНОВЫМ ГАЛАСАВАННІ

Правядзенне датэрміновага галасавання, як і падчас папярэдніх выбарчых кампаній, насіла арганізаваны характар.

Адміністрацыі дзяржаўных прадпрыемстваў і ўстаноў, а таксама ВНУ, настойліва прапаноўвалі выбаршчыкам прыняць удзел у датэрміновым галасаванні, вялі ўлік прагаласаваўшых і інфармавалі аб ходзе датэрміновага галасавання мясцовыя выканаўчыя органы ўлады.

Выбаршчыкам даводзілася інфармацыя аб тым, што ўдзел у выбарах носіць абавязковы характар, што выбаршчыкі павінны абавязкова аддаць свой грамадзянскі доўг Радзіме і г.д. Таксама выбаршчыкам паведамлялі пра тое, што ўдзел у выбарах адсочваецца ці непасрэдна адміністрацыяй прадпрыемстваў і ВНУ, альбо прадстаўнікамі іншых дзяржаўных органаў.

У шэрагу выпадкаў назіральнікам кампаніі “Праваабаронцы за свабодныя выбары” сталі даступныя дакументы, якія сведчаць аб тым, што ўдзел выбаршыкаў у датэрміновым галасаванні насіў арганізаваны і кантраляваны характар з боку адміністрацый дзяржаўных прадпрыемстваў і мясцовых выканаўчых органаў улады.

Так, Полацкі раённы выканаўчы камітэт абавязаў кіраўнікоў прадпрыемстваў горада штодня прадстаўляць у аддзел эканомікі Полацкага райвыканкама інфармацыю з нарастаючым вынікам аб колькасці супрацоўнікаў прадпрыемства, якія датэрмінова прынялі ўдзел у выбарах. За сваечасовае прадстаўленне дадзенай інфармацыі кіраўнікі прадпрыемстваў неслі персанальную адказнасць. Да дакумента за подпісам намесніка старшыні выканкама А.А. Каладынскага прыкладаўся спіс з прадпрыемствамі горада з указаннем колькасці працуючых і графікам прадстаўлення інфармацыі.

Таксама на размешчаным на Радыё Свабода відэавыступу перад студэнтамі 13 лістапада 2019 г. выкладчыца Беларускага дзяржаўнага эканамічнага ўніверсітэту (БДЭУ) Аксана Аніскевіч даводзіла да студэнтаў Інстытута сацыяльна-гуманітарнай адукацыі БДЭУ інфармацыю аб абавязковым удзеле паўнагадовых студэнтаў у датэрміновым галасаванні на выбарах дэпататаў Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу.

Выкладчыца распавядала, што студэнты абавязаныя прыняць удзел менавіта ў датэрміновым галасаванні, паколькі, паводле яе слоў, у адваротным выпадку будучы “церабіць” заведуючага кафедрай, дэканат і яе асабіста. Таксама ў падтрымку сваіх слоў аб абавязковым удзеле студэнтаў у выбарах А. Аніскевіч прыводзіць аргументы аб тым, што “там усё адсочваецца, які пакой прыйшоў, які інтэрнат” і яна не хоча каб з-за “гэтага” (няўдзелу студэнтаў у выбарах) “маю

групу ці мяне “скланялі” і яна спадзяецца, што яны (паўнагадовыя дзяўчынкі) “нікога не падставяць”.

Па гэтым факце была пададзена заява ў пракуратуру Завадскога р-на г. Мінска аб правядзенні пракурорскай праверкі па дадзеным эпізодзе.

У некаторых выпадках назіральнікі кампаніі сутыкаліся з тым, што выбарчыкаў прасілі далажыць свайму непасрэднаму начальству аб удзеле ў датэрміновым галасаванні.

Так, у інтэрнаце Маладзечанскага завода лёгкіх металаканструкцый віселі абвесткі з заклікам прыняць "актыўны ўдзел у выбарах". Акрамя таго, прагаласаваўшых прасілі адзначыцца ў вахцёра.

У некаторых выпадках назіральнікі былі сведкамі, калі самі выбаршчыкі прасілі выдаць ім дакумент аб тым, што яны прынялі ўдзел у датэрміновым галасаванні для начальства па месцы іх працы.

Назіральніца са Светлагорску Алена Маслюкова паведамляе, што на ўчастак для галасавання №19 прыйшла жанчына і хацела прагаласаваць. Сказала, што начальнік адправіў, аднак пашпарт з сабой не захапіла. Бюлетэнь ёй не выдалі. Тады жанчына заявіла, што ў яе начальніка заўтра можа здарыцца інфаркт і папрасіла выдаць ёй даведку, што яна прыходзіла на ўчастак.

На ўчастку №59 Магілёўскай-Прамысловай выбарчай акругі №87 16 лістапада выбаршчык, якога адпусцілі з працы, упрошваў сакратара камісіі, якая раней выклдала ў яго ў універсітэце, выдаць яму хоць якую даведку аб тым, што ён прагаласаваў датэрмінова, паведамляе назіральнік Барыс Бухель.

На ўчастку № 21 Бабруйскай-Ленінскай акругі №78 жанчына з “Белпошты” прасіла даведку аб тым, што яна прагаласавала, а потым у якасці доказу сфатаграфавала скрыню для галасавання.

30% назіральнікаў кампаніі, якія назіралі за правядзеннем датэрміновага галасавання на 76 УВК на тэрыторыі ўсёй краіны адзначалі, што фіксавалі факт прымусу выбарчыкаў да ўдзелу ў датэрміновым галасаванні (для параўнання ў 2016 г. 18%).

У шэрагу выпадкаў арганізацыя ўдзелу выбаршчыкаў у датэрміновым галасаванні насіла характар прымусу, пад пагрозай наступлення для іх негатыўных наступстваў за адмову ад удзелу ў датэрміновым галасаванні – нядопуску непрагаласаваўшых студэнтаў у інтэрнаты, непрадстаўлення інтэрнатаў і г.д.

Варта адзначыць, што старшыня ЦВК Л. Ярмошына традыцыйна не бачыць ніякіх праблем у тым, што удзел у датэрміновым галасаванні носіць арганізаваны характар і з’яўляецца непрыхаванай формай выкарыстання адміністрацыйнага рэсурсу органамі дзяржаўнай улады.

Паводле Л. Ярмошынай арганізацыя ўдзелу студэнтаў у галасаванні нішто іншае, як “настойлівае запрашэнне і выхаванне інфантальнага маладога пакалення”.¹

ЯЎКА НА ДАТЭРМІНОВЫМ ГАЛАСАВАННІ

Афіцыйная яўка выбаршчыкаў на датэрміновае галасаванне склала 35,77 %, што з’яўляецца найбольшай для правядзення парламенцкіх выбараў 2008, 2012, 2016 гг.

Аднак назіральнікі фіксуюць і лакальныя рэкорды. Так, на выбарчым участку №21, што ў Вялікім Трасцянецкім Мінскага раёна, яўка склала 42%, у Рэчыцы на ўчастку для галасавання №6 датэрмінова прагаласавала 45%.

На участку №19 па Баранавіцкай–Усходняй акрузе №6 пры агульнай колькасці выбаршчыкаў – 2625, правам датэрміновага галасавання скарысталіся 1542 выбаршчыкі, альбо 59%.

Пакуль жа абсалютны рэкорд на выбарчым участку №547 Коласаўскай выбарчай акругі №106, дзе размешчаны студэнцкія інтэрнаты БНТУ. Тут датэрмінова прагаласавала 72,6%

На 32 УВК назіральнікамі кампаніі “Праваабаронцы за свабодныя выбары” ажыццяўляўся бесперапынны ўлік усіх прыняўшых у датэрміновым галасаванні

¹ <https://news.tut.by/economics/661243.html>

выбаршчыкаў. На ўсіх 32 УВК назіралася перавышэнне колькасці прыняўшых удзел у галасаванні ўказаных у пратаколах УВК з дадзенымі назіральнікаў.

На некаторых УВК розніца ў дадзеных камісій і назіральнікаў па яўцы выбаршчыкаў на датэрміновым галасаванні насіла анамальны характар – у два, тры, пяць і нават у адзінаць разоў болей за дадзеныя назіральнікаў.

Так, на УВК № 570 АВК № 107 г. Мінска 16 лістапада згодна з дадзенымі назіральніка прагаласавала 11 выбаршчыкаў, а паводле пратакола УВК - 121.

На УВК № 390 АВК № 102 г. Мінска 11 лістапада згодна з падлікамі назіральніка прагаласавала 116 выбаршчыкаў, а па дадзеных пратакола УВК - 238.

На УВК № 295 АВК № 99 г. Мінска 11 лістапада назіральнік налічыў 49 выбаршчыкаў, згодна з пратаколам УВК -199.

На УВК № 570 АВК № 107 г. Мінска 11 лістапада паводле падліку назіральніка 98 прагаласавалі, згодна з пратаколам УВК - 613.

УВК 295 АВК № 99 г. Мінска 14 лістапада паводле назіральніка прагаласавала 50 выбаршчыкаў, згодна з пратаколам УВК - 200.

УВК 390 АВК 102 г. Мінска 14 лістапада па дадзеных назіральніка 74 выбаршчыкі, згодна з пратаколам УВК - 201.

На выбарчых участках па-за межамі Мінска розніца паміж дадзенымі назіральнікаў і УВК была не настолькі вялікая, але тым не менш таксама фіксавалася назіральнікамі.

На УВК № 10 АВК № 46 г. Светлагорска 15 лістапада па дадзеных назіральніка прагаласавала 58 чалавек, згодна з пратаколам УВК -105.

На УВК № 19 АВК № 6 г. Баранавічы 16 лістапада па дадзеных назіральніка прагаласавала 133 чалавекі, згодна з пратаколам УВК - 335.

На УВК № 12 АВК № 84 г. Магілёва 15 лістапада па дадзеным назіральніка 70 выбаршчыкаў, згодна з пратаколам УВК - 271.

УМОВЫ НАЗІРАННЯ ЗА ДАТЭРМІНОВЫМ ГАЛАСАВАННЕМ

Усе назіральнікі кампаніі былі дапушчаныя для назірання за датэрміновым галасаваннем, аднак некаторыя з іх сутыкаліся з перашкодамі ў ажыццяўленні назірання: забаронай ажыццяўляць фота і відэа здымку, у тым ліку забаронамі фотафіксацыі афіцыйных пратаколаў УВК аб штодзённых выніках датэрміновага галасавання, вынясенне неабгрунтаваных папярэджанняў УВК і інш. Зафіксаваныя факты пазбаўлення акрэдытацыі і выдалення з участкаў для галасавання назіральнікаў ад апазіцыйных палітычных партый;

На УВК №24 АВК №6 у Баранавічах назіральнікаў размясцілі ў нязручным месцы далёка ад скрыняў для галасавання; камісія не рэагавала на просьбы змяніць месца знаходжання назіральнікаў.

На УВК №23 АВК №2 у Брэсце сябры камісіі на час абмеркавання бягучых пытанняў выходзілі ў іншае памяшканне, дзе не было назіральнікаў.

Пасля некалькіх гадзін абмяркавання УВК №19 АВК №6 12 лістапада ў Баранавічах дазволілі сфатаграфавать пячатку на скрыні для галасавання з адлегласці ў 5 метраў; пасля спрэчак з назіральнікам адлегласць была скарачана да трох метраў.

Старшыня УВК №2 АВК №2 у Брэсце Таццяна Каваленка забараніла фатаграфаванне копіі пратакола аб прагаласаваўшых за дзень.

Старшыня УВК №3 АВК №51 у Гродна забараніла назіральнікам падыйсці бліжэй да камісіі каб непасрэдна назіраць за падлікам колькасці прагаласаваўшых на ўчастку.

На УВК №2 АВК №28 у Верхнядзвінску ў апошні дзень датэрміновага галасавання 16 лістапада старшыня камісіі Г. Васёха ў 19.00 папрасіла ўсіх пакінуць памяшканне і назіральнік не змог азнаёміцца з выніковым пратаколам датэрміновага галасавання.

Назіральнік Аляксей Лойка з Мінску (УВК №390) атрымаў папярэджанні ад АВК №102 і УВК за тое, што сфатаграфавалі пратаколы датэрміновага назірання і абстаноўку каля ўчастка падчас назірання.

Назіральнік з Брэсту Юрый Вашчэнчук быў пазбаўлены акрэдытацыі ў УВК за тое, што зафіксаваў на відэа відавочную спробу ўкідку некалькіх бюлетэняў ў скрыню для галасавання ў УВК №37.

Добрасумленныя і карэктныя дзеянні назіральніка нечакана выклікалі рэзка негатыўную рэакцыю з боку старшыні ЦВК Лідзіі Ярмошынай, якая патрабавала пазбаўлення яго акрэдытацыі.